

ВІДГУК
офіційного опонента доктора економічних наук,
професора Пузанова Ігора Івановича
на дисертацію Шляхової Яни Вячеславівни
“Особливості українсько-угорських зовнішньоторговельних відносин в
контексті інтеграційних спрямувань України”,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і
міжнародні економічні відносини

Актуальність теми дисертації

Посилення регіональної економічної інтеграції в умовах глобалізації, є визначальною характеристикою сучасних міжнародних економічних відносин. Забезпечення розвитку зовнішньоекономічних зв'язків в умовах жорсткої конкуренції у глобальному масштабі стають для кожної країни дедалі гострішими.

За останнє десятиліття Україна значно активізувала участь в процесах глобалізації та регіональної економічної та політичної інтеграції, що й обумовило чіткі зобов'язання в рамках угод з СОТ і проблему вибору подальшої поглибленої інтеграції України до регіональних економічних об'єднань, зокрема створення зони вільної торгівлі і асоціації з ЄС. Регіональна економічна інтеграція України визначила проблему оцінки можливостей розширення ринків збуту з метою стимулювання економічного зростання і розширення українського експорту на зовнішні ринки. Вплив сучасних інтеграційних процесів на розвиток зовнішньої торгівлі України обумовлюється підписанням Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, документами про членство в СОТ, існуванням специфічних умов спільної торгівельної політики в рамках ЄС.

Зовнішньоторговельна політики України визначається пріоритетними напрямками економічної політики, що включені у Програму діяльності Кабінету Міністрів України на 2015-2019 рр. і Стратегію сталого розвитку “Україна 2020”, а також можливостями вдосконалити процес вибору пріоритетів розвитку національної економіки у напрямку покращення зовнішньої торгівлі в умовах дії угоди з СОТ і асоціації з ЄС.

Зовнішньоторговельні відносини України та Угорщини відображають динаміку трансформації торговельного співробітництва національних держав, які мали спільне економічне минуле, а на сучасному етапі опинилися в складі різних міжнародних угруповань і мають різношвидкісну конвергенцію в межах європейського регіону.

Торговельні відносини цих двох стратегічних партнерів протягом багатьох років створюють оптимальні умови для подальшої ефективної співпраці. Проте кризові явища в глобальній економічній системі і складні процеси в національній економіці України створюють нові виклики для реалізації механізму інтенсифікації зовнішньоторговельних відносин між країнами, вимагаючи нових заходів та інструментів співпраці. У цьому сенсі аналіз досвіду економічних трансформацій Угорщини представляє практичний інтерес для розвитку українсько-угорських зовнішньоторговельних відносин у контексті євроінтеграційних спрямувань України.

Враховуючи вищезазначене, актуальність представленої дисертантом роботи, в якій досліджено українсько-угорські зовнішньоторговельні відносини та механізм їх інтенсифікації, є беззаперечною.

Зв'язок дисертаційної роботи з напрямками наукових досліджень

Дисертаційну роботу виконано відповідно до планової теми наукового дослідження кафедри міжнародних економічних відносин Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна “Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації” (№ державної реєстрації 0113U001401), у рамках якої здійснено дослідження двосторонніх економічних відносин України та Республіки Угорщина (довідка № 42-09/2015 від 17.09.2015 р.).

Достовірність і обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій базується на використанні законодавчих та програмних документів України, статистичних матеріалів Республіканського статистичного управління Угорщини, Державної служби статистики України, Торговельно-промислової палати Угорщини, аналітичних матеріалів міжнародних організацій, міжнародних угод щодо регулювання зовнішньоекономічної діяльності країн, наукових дослідженнях вітчизняних та зарубіжних економістів, результатів власних досліджень автора.

Крім того, достовірність результатів проведеного дослідження забезпечується використанням діалектичного методу наукового пізнання, а також загальнонаукових методів пізнання, зокрема, системного підходу, аналізу та синтезу, структурного та порівняльного аналізу, методів статистичного аналізу, а також економіко-математичного моделювання.

Наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у поглибленні теоретико-методологічних засад дослідження розвитку двосторонніх українсько-угорських зовнішньоторговельних відносин та обґрунтуванні механізму їх інтенсифікації у контексті світових інтеграційних процесів.

До конкретних наукових результатів, які характеризують новизну даного дослідження, належать наступні:

1. У дисертаційній роботі дістало подальшого розвитку понятійно-категоріальний апарат міжнародних торговельних відносин та надано авторського уточнення поняття “двосторонні зовнішньоторговельні відносини” (стор. 24).

2. У дисертаційній роботі з метою оцінки динаміки макроекономічних показників України та Угорщини в умовах глобальних дисбалансів автором було застосовано компаративний науково-методологічний інструментарій, що

характеризується комплексом показників та їх динамікою в однакові часові періоди на різних етапах розвитку економіки двох країн, зокрема поточного рахунку та рахунку фінансових операцій платіжного балансу, сальдо торговельного балансу товарів та послуг, зовнішнього державного боргу, валютного курсу, облікової ставки НБУ і ЦБ Угорщини, імпульсних шоки ВВП на ставку центрального банку, обмінний курс, поточний рахунок, ВВП (стор. 28-41).

3. У дисертаційній роботі удосконалено науково-методичне обґрунтування моніторингу зовнішньої торгівлі на двосторонній основі на прикладі України та Угорщина з виокремленням основних груп товарів за двозначними кодами, виявлення та оцінка основних важелів структурних зрушень у двосторонній зовнішній торгівлі, що дало змогу ідентифікувати найефективніші напрямки розвитку двосторонніх зовнішньоторговельних відносин (стор. 95-99).

4. Здійснена характеристика ключових етапів формування українсько-угорських зовнішньоторговельних відносин на основі характеру структурних зрушень у зовнішній торгівлі України та Угорщини протягом 1995-2014 рр. з урахуванням співставлення абсолютних показників в експорті та імпорті з акцентом на порівнянні ключових національних макроекономічних показників під впливом екзогенних та ендогенних факторів, що дало можливість виявити джерела інтенсифікації двосторонніх взаємовідносин з виокремленням стратегічних напрямів підвищення рівня їх економічного співробітництва (стор. 100-106).

5. З метою дослідження зовнішньої торгівлі на двосторонній основі в умовах сучасних інтеграційних процесів автор розробив алгоритм, який передбачає два основних етапи: по-перше, аналіз і оцінку структурних зрушень у двосторонній зовнішній торгівлі; по-друге, застосування макроекономічної багатofакторної моделі на основі кореляційно-регресійного аналізу для визначення залежності ВВП країн від двосторонньої зовнішньої торгівлі окремими групами товарів, яка характеризується спрямованістю на торгівлю гомогенними товарами замість торгівлі гетерогенними товарами, що дозволило

висунути гіпотезу про формування стійкої господарської інтеграції між Україною та Угорщиною (с. 116-132).

6. Визначено стратегічні напрямки інтенсифікації зовнішньоторговельних відносин між Україною та Угорщиною на основі факторів макроекономічного розвитку національних економік країн, динаміки та характеру структурних зрушень в економіці протягом тривалого проміжку часу, що дало можливість оцінити масштаби двостороннього економічного співробітництва з урахуванням спільних цілей і відповідного корегування завдань та пріоритетів зовнішньоторговельної політики двох країн, а також комплекс спеціалізованих заходів з використання ресурсів для забезпечення подальшої активізації їх економічної взаємодії (с. 144-148, 162-165).

Повнота викладення результатів в опублікованих роботах

Матеріали дослідження Шляхової Я. В. в достатній мірі висвітлені в наукових працях автора. За результатами дослідження опубліковано 11 наукових праць, з них 5 статей у фахових наукових виданнях загальним обсягом 5,42 авт. арк. Публікації розкривають основні висновки і положення дисертаційної роботи. Апробація результатів дослідження пройшла на 6 науково-практичних конференціях різного рівня.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів

Теоретичне та практичне значення результатів дисертаційної роботи полягає в тому, що викладені автором у дисертаційній роботі теоретичні положення та практичні рекомендації забезпечують основу для досліджень зовнішньоторговельних відносин між Україною та Угорщиною і можуть бути використані при розробці заходів економічної політики цих країн. Основні результати дисертаційної роботи доведено до рівня конкретних механізмів, заходів і пропозицій та використано в практиці державного регулювання.

Результати досліджень, що містяться в дисертації, використано в аналітичній роботі зовнішньоекономічного відділу посольства Республіки

Угорщина в Україні, в аналітичній роботі Департаменту міжнародного співробітництва Харківської міської ради, Харківським державним авіаційним виробничим підприємством. Основні наукові положення і отримані результати дослідження використовуються у навчальному процесі при викладанні курсів “Міжнародні економічні відносини”, “Економіка України та зовнішньоекономічні зв'язки” для студентів факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації

За змістом дисертація та автореферат оформлені відповідно до встановлених вимог, при цьому автореферат ідентично узагальнює та відображає основні положення, викладені у дисертації.

Дискусійні положення та недоліки щодо змісту дисертаційної роботи та автореферату

Відзначаючи в цілому достатній науковий рівень розробок здобувача в результаті проведених досліджень, обґрунтованість одержаних результатів, необхідно зауважити на наявність певних недоліків і дискусійних положень.

1. Не можливо повністю погодитися з авторським визначенням наукової категорії “двосторонні зовнішньоторговельні відносини”, оскільки потребує пояснення, що автор має на увазі під “нормами міжнародного торговельного законодавства”. Скоріше всього йдеться про норми міжнародного торгівельного права (с. 24).

2. У підрозділі 1.2 потребує більш чітке визначення залежності між платіжним балансом і балансу поточних операцій з точки зору умов торгівлі (с. 36-37). Це обумовлюється тим, що в сучасній економічній літературі умови торгівлі розглядаються з двох різних точок зору. З одного боку, поняття умов торгівлі розкривається через відповідні теорії, зокрема порівняльних переваг Д. Рікардо, теорему Хекшера-Оліна, теорему Рибчинського, парадокс Леонт'єва,

теорію вікового погіршення умов торгівлі (гіпотеза Пребіш-Зінгера) та ін. З іншого боку, умови торгівлі служать індикаторами різних сфер економічного життя країни (наприклад, як індикатор економічного стану країни, як індикатор зміни платіжного балансу країни). В економічній практиці виділяють товарні умови торгівлі (the commodity terms of trade); прибуткові умови торгівлі (income terms of trade); однофакторні умови торгівлі; двофакторні умови торгівлі. Товарні або чисті бартерні умови торгівлі являють собою співвідношення експортних і імпортних цін певного товару або індексу експортних і імпортних цін загалом. Прибуткові умови торгівлі – це індекс, що показує потенціал країни, здатної імпортувати товари за рахунок виручки, що отримується від експорту загалом. Факторні умови торгівлі – індекс, який пов'язує імпортні ціни з продуктивністю одного або декількох факторів виробництва і показує, яка кількість імпорту може бути отримана на одиницю зростання продуктивності в експортних секторах. Ця специфіка взаємодії, нажаль, залишилася без уваги.

3. У підрозділі 1.3. автор на теоретичному рівні розглядає Методику дослідження в цілому не відображаючи її специфіку, якщо така є, на рівні двосторонніх торговельних відносин країн світу.

4. У підрозділі 2.1 (стор. 48) періодизація зовнішньоекономічних зв'язків України і Угорщини починається з 2000 р. Нажаль автор поза уваги залишає ціле десятиліття, в яке після розпаду Радянського Союзу та Ради економічної взаємодопомоги, відбувалися тектонічні зрушення у розвитку зовнішньоторговельних відносин України та Угорщини.

5. Автор досить аргументовано аналізує динаміку основних макроекономічних показників розвитку Угорщини до і після вступу в ЄС (стор. 51-57), розглядаючи інституційні чинники, що сприяли економічному зростанню (стор. 53-54), показує суперечливість цього процесу (стор. 56-57), проте залишає поза розгляду фактори, які на тлі швидких темпів зростання ВВП, експорту та імпорту, ПШ, в цілому призвели до зростання безробіття, збереженню темпів інфляції (які виходили за рамки рекомендованих значень відповідно до прийнятих критеріїв в ЄС), зовнішнього боргу.

6. Автор на стор. 74 відмічає позитивний вплив незначної девальвації фоллора на позитивне сальдо поточного рахунку. Нажаль у подальшому автор не аналізує ні кількісний характер цього впливу, ні його тривалість. Такий аналіз має практичне значення, оскільки, як елемент економічної політики девальвація національної валюти використовується постійно і кількісні характеристики носять загальнометодологічний характер.

7. Аналізуючи українсько-угорське співробітництво в банківській сфері автор концентрується на банківському секторі як такому, залишаючи поза уваги, аспекти, пов'язані з обслуговуванням двосторонньої торгівлі (с. 84-86).

8. Аналіз зовнішньоторговельних зв'язків України і Угорщини автор у другому і третьому розділах здійснює за двозначними кодами УКТ ЗЕД. За рахунок цього погіршується ступень агрегування. Тим більше, що Державна служба статистики України, дозволяє це робити і за чотирьох-, шістьма- і дев'ятизначними кодами.

9. Розглядаючи систему показників у роботі, автор поза уваги залишив показник “умов торгівлі” між країнами, що дозволяє на основі середніх цін визначити вигоди і втрати від зовнішньої торгівлі, тим більше, що базові розрахунки були зроблені автором і представлені у підрозділах 2.2 і 2.3 і 3.1.

В роботі є певні редакційні упущення, неузгодження та неточності, у деяких випадках текст носить описовий характер, загально відомі положення тощо.

Наведені зауваження, однак, не заперечують високу науково-теоретичну й практичну цінність роботи і не зменшують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи Шляхової Я.В.

Загальні висновки по дисертаційній роботі

Дисертаційна робота Шляхової Яни Вячеславівни на тему “Особливості українсько-угорських зовнішньоторговельних відносин в контексті інтеграційних спрямувань України” виконана на високому науково-теоретичному рівні та є самостійною завершеною науковою роботою, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати стосовно теоретичних та

науково-практичних засад розвитку зовнішньоторговельних відносин між Україною та Угорщиною в контексті інтеграційних спрямувань України.

Опубліковані автором дослідження наукові роботи та автореферат повністю відображають положення змісту дисертації. Висловлені зауваження та дискусійні положення не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

Дисертацію виконано на належному науковому рівні, робота повністю відповідає вимогам пп. 9, 11 “Порядку присудження наукових ступенів”, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами), а її автор Шляхова Яна Вячеславівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини.

Офіційний опонент:

**доктор економічних наук, професор
професор кафедри міжнародних фінансів
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Міністерства освіти і науки України**

І.І.ПУЗАНОВ

Підпис засвідчує
Вчений секретар
КАРАУЛЬНА
24.10

